

vsebinskem in oblikovnem značaju ter vrednostnem pomenu potrebna. Morda more danes bolj kot kdaj prej služiti estetskim in izvenestetskim, t. j. funkcionalnim smotrom: nacionalnim, etičnim in socialnim. Kajti zlasti ti stopajo danes v ospredje in zahtevajo posebne pozornosti, če hočemo, da se bodo mogli uveljaviti tam in takrat, kjer in kadar bo to potrebno. Nesporni dvojni pozitivni odnos umetnosti in življenja daje tem smotrom konkretne realizacijske možnosti in njih izvršitev zavoljo svojega bistva tudi sam zahteva, vedoč, da je glasbi kot socialni umetnosti potrebno življenje, da ne ostane kup popisanega, mrtvega papirja.

Nekoliko neaktuelno se zdi morda razpravljanje o umetnosti, ko grmijo topovi in ko ne vemo danes, kaj bo jutri. Mnoga druga vprašanja so danes vsekako neprimerno važnejša. Prav skrb za sicer še neznani jutri pa nas navaja, da vsak v svojem poklicu pripravljamo, kar bo bližnji ali daljni bodočnosti potrebno: človeka, ki bo sposoben prevzeti svoje mesto v novem individualnem ter socialnem življenju. In pa, da ohranimo kulturo, ki se v nič dobrega obetajočih časih včasih sumljivo zamaje na stran. Zato dobivajo vrednote, ki so življenjski povezane s sedanostjo in ki na njej grade v bodočnost, še prav poseben značaj nujnosti in potrebnosti polnovrednega učinkovanja v stremljenju za stabilizacijo človekovih razumskih in čustvenih sil in za utrjevanje temeljev prihajajočemu življenju. Na teh osnovah pa se utemeljuje tudi vprašanje o pomenu glasbe v sodobnem življenju.

ODMOR

FR. LIPAH

Shakespeare, Hamlet, III. dej., 4. prizor.

Hamlet: Zdaj pa, gospod, končajva že to stvar! Lahko noč, mati!
(Hamlet vleče Polonijevo truplo.)
(Konec III. dej.)

Sprememba.

Zakotna krčma, vsega vajena: mornarjev, tolovajev in talentov.

Hamlet in Polonij, zavita v plašče, vstopita.

Hamlet: Kam vodiš me, naprej ne grem!

Polonij: V taberno, ker bi vam rad priznal svojo globoko hvaležnost: danes ste me zelo obzirno, dà, celo rahločutno umorili.

Hamlet: Rahločutne morilce razglase nekoč za narodne voditelje.
In kje sva zdaj?

Polonij: Na cilju, dragi kraljevič!

Hamlet: Držite cilja se in kraljeviča izpustite!

Odmor sem vedno spoštoval, ker je vse igre
edini tekst, ki je ves moj.

Polonij: Ta preklicani inspicijent! Poklicni apotekarski zdravnik! Pazi in opozarja te na sleherni korak, ves pozoren nate vedno kliče:
»Pozor! Pazi!«

- Hamlet: Pozorno pazi name, vrli inspicijent: Smrt! Glej, ne poznam tvoje iztočnice. Torej pazi ti! Saj me poznaš: nerad — a točen!
- Polonij: Vi razumete to stvar: odnošaje s smrtjo je treba gojiti in jih zalivati. Tudi mene ste s takim poudarkom in tolikim prepričanjem umorili, da sem v resnici postal žejen. Vi gotovo tudi, saj je stara resnica, da umor človeka žeja.
- Krčmar, brž dva bokala! To trto Noe je sadil,
ko vdan je Jahvo hvalil ino vdano pil.
Ta očak je patron vseh Angležev: naučil jih je previdno barko voziti.
- Hamlet: Imel je pri tem zelo srečen veter v jadrih, zakaj vinskemu se je le s težavo obdržati v bibliji.
- Imel sem vas za treznosti poslanca,
a tu naprédujete prav lepo v pijanca!
Kako pa z nauki, ki ste dali sinu jih,
ko šel študirat je v Pariz?!
- Polonij: To je pariški študij! Piš'ite me v Pariz! (Hlastno pije.)
- Očetje vemo le, da nauki so za sina,
papanom pa dišijo dobra, stara vina!
- Hamlet: Torej na zdravje, domovine korenina!
- Polonij: Na zdravje vaše, vaše žene in še sina!
- Hamlet: Zdaj sem še sam in me pošteno tikaj! Zatohli stan zakonski se mi je od nekdanj gabil.
- Polonij: In vendar čas je, da bi se obabil! (Pije.)
- Tristo hudičev in še pol hudirja!
Izražam se res nedostojno za Shakespearja!
Če zvedo, da se niste hoteli oženiti in še bolj, da se sploh niste ženili, vas po smrti preženo med onečaščence svojega gneva in žene med zavržence svojega poželjenja! Stavim, da bi bil zgolj slučaj, če bi v takem primeru hotel še kdo citirati vaše stihe!
- Hamlet: Primer moj ni slučaj — da mi vsak stih citat postaja, če pomislim, da preljubim ženam je ljubši vsak zaljubljenčev pogled kot misel kraljevska, porojena v prinčevih možganih.
- Polonij: Pravilno in prav imate! To je pošast iz Apokalipse!
- Hamlet: A ženska, ki sem ljubil jo, bila je daleč
in blizu vedno sem si jo srčno želel,
ko res prišla je, bil sem jaz predaleč:
bližnja daljava — to je ljubezni konec...
- Stih ti ne gre, kadar ni sozvočja že v sami naravi. O Hipokrat, pridi jo uglasiti!
- Polonij: Na dvoru ugibajo o vaših ljubezenskih nagibih tako različno, da je ženski spol na pol zbehan, na pol zadivljen.
- Hamlet: Zadavljena radovednost! Kaj si, je ubogo kljusé — kaj govore o tebi, je podivjani jezdec na sedlu, ki pôja to ubogo kljusé!
- Ves ženski gnev ni mogel me tako umoriti,
da bi jih ljubiti ne hotel več,
kako sem revež hotel zopet jih vzljubiti,
ko sem sovražil jih, presrčno jih ljubeč!
Zavre mi kri in misel se mi vstavi, kadar se
zavém: Bog, kako čudo si ustvaril — žensko!

- Le včasih podvomim, če bi res utegnilo kaj biti na tem, za čemer se žene neugasljiva žeja množice.
- Polonij: Prav za prav imate prav: Dandanes je sumljiv, kdor je ljubljen in še bolj, kdor je pohvaljen. Slavljencu množice se namreč pozna na ozebinah in kurjih očesih, da jih je ožulila plebejska peta.
- Hamlet: Kurjo slepoto ima, kdor noče priznati, da je samo vprašanje okusa in resna zadeva časti: biti zvest tistemu, ki si ali pa se vreči v deroči kanal ljudske neokusnosti ter jadrati med plimo in oseko vsakdanjega mnjenja. Iztrgati se kanalji v množici iz krempļjev, je pomenilo že v starih časih junaštvo. Tiste redke primere so proglasili za svetnike.
- Polonij: Kakopak! Za svetnike! Ne glede, da so jih bili poprej — čudno, da navadno skoraj vedno tik pred njihovo smrtjo — še izdatno ocvrli na ražnju, v južnih krajih na olju, v gozdovnih pa na grmadi.
- Hamlet: Kdor je še živ — kot jaz — šel po grmadi življenja, bo na veke živ ostal!
- Polonij: Potemtakem bi lahko rekli, da je grmada zibelka svobode in večnega življenja.
- Hamlet: Vsekakor: blagor narodu, ki je na žerjavici! Samó življenje imenitnika je čudno — smešno — kratek banket. Pogreb je pometanje po veselici.
- Postal si smet in se nikdar ne boj: na gnoj za gnoj!
- Polonij: Poplaknimo smeti v grlu preden opsujemo vesoljni svet! (Pije.) Vino pogladi misel.
- Hamlet: Rad bi v preprostih stihih tu govoril, da me razume vsak študent še pred maturo; tu dvora ni, da bi se zanj pokoril, profesorje pa sam maturil bi s torturo! Zaradi oblike se tedaj ne boj prepira, saj tu ne sliši naju uho Shakespeara!
- Polonij: In če nas, jaz bi se na moč šopiril: morda bi le Shakespeara prešeksipiril!
- Hamlet (zase): Uvrstiti se v odred splošnega reda pomeni dandanes: izginiti in se izpremeniti v neznatno številko nesvojskega suženjstva. Stati sam svoj izven reda — kako prelepo opojna propast! Bog nam pomagaj uravnati misli, ki nam jih je on vdihnil! Ali ni višek človeške modrosti, da se pri sleherni abotnosti sklicujemo na božjo voljo? Bogu to res ne more biti po volji! O Bože, gorjé, ta božanski veter v možganih je gornik in napoveduje spremenljivo vreme!...
- Polonij: Treba je pač gledati po navodilih volje. Včasih vtaknem prst v vodo in si pravim: Poglej, kako je mrzla! Toda volja mi pravi: Saj ni res! In vtaknem prst še enkrat v vodo: Poglej no, saj je topla!
- Hamlet: Torej moramo zahvaliti Stvarniku, ki nam je naštel na vsako roko po pet prstov, da se roka lahko sprehaja po vseh temperaturah prepričanja. Tvoje lastno prepričanje pa je dozorelo,

ko si bil pribit na križ življenja, v blazni strasti uživanja. Pravo spoznanje pa si dognal šele, ko si zaprl strasti vrata za vselej.

Polonij (ki je mnogo pil): Pri meni pa le trtni sok po žilah se pretaka.

To je naš svet: pradedov prapor in njegov prared.

Hamlet: A moj svet je pravice prapekel in nje pra-vice!

Ti veš za umor očeta mojega?

Polonij: Kraljevič, radi takih onegavščin ne sme trpeti države blagor. Njeno črevesje je polno neprebavljenih mrličev. Zdi se mi, da se zaman zabava, kdor zabavlja čeznje. Umor kralja! O, se pa že lahko pobahamo z večjimi zločini! Postrežem vam z lopovščinami, da boste rekli: Belcebub sedi na nebeškem prestolu!

Hamlet: Ti veš za umor očeta, materino nezvestobo?

Polonij: Mati ni nikoli nezvesta, kraljica ne vara kralja nikoli, žena pa je možu redkokdaj pokorna. Država ni družina, država samo družiti tiste, ki to zdrže. Zato bi lahko imenovali to državno zdrževanje zadrževanje vsega, kar družiti druge v družino.

Hamlet: Torej je država podoba družine: družba tistih, ki imajo voljo, da se neprosto voljno družijo in ki bi radi skupne nevolje prav radi živeli skup — daleč drugje!

Ti družiš se z državnim tatom — stricem!

Polonij: Dežnik pred ploho! Dežnik nad državo! Poklop in mernik nanno! V mladosti sem bil upornik vsaj za dva Hamleta, zdaj pa s Polonijem previdno jadram v varnem pristanu reda in pravice.

Samčetu staremu je treba dóma

in končno vsak do ženščine priroma!

Dostojen človek sem in imam dvoje otrok. Sicer se v mojem sinu tako strahotno obnavlja vsa moja bohotna mladost, da moram misliti: glej lopova, — ki je sicer moj sin — kako vzorno me je posekal ali pa — ker je moj sin — da natura v njem pretirava. Tako sem v neprestanem strahu za svoje mladostne spomine. O hčerki, kraljevič, je pa očetu težko govoriti; boji se za položaj njenega devišstva dvakrat: če ji ostane ali če se izpremeni. Devišstvo v izpremenjenem stanju — podre tudi očeta v čuden položaj.

Hamlet: Če je oče kralj in njegov brat tat, potem je država družba z ukradeno krono, ponarejenim pečatom. Krvav pečat na čelu države!

Polonij: Rdeč pa je le in dobro ponarejen pečati vzorno za vso državo.

Hamlet: O, vzorno zapečatená država! Ti veš za umor!

Polonij: Umiri se, umor mori samo morilca!

Še jaz sem se nekoč moril z morijo slave:

o, da bi človek imeniten kdaj postal,

ves v sebi cel in ne taka pokveka!

Hamlet: O, da vsaj to, kar si, dosledno bi ostal, pa bi se prav spodobno prisposobil do človeka!

Polonij: Posvetil večkrat sem Poloniju v obraz,

na glas zardel sem, nemo kriknili: »Glej ga — to sem jaz!«

Kraljevič, na Angleško ne hodite brez dežnika!

- Hamlet: Že spet me vikaš?
- Polonij: To je — tako kot sem jaz Polonij — bolj na vinski podlagi.
- Hamlet: Sveta podlaga pa je red polonijanski.
- Polonij: A Hamleti so fantkom le in punčkam vzor
ker vsak politik bil bi k priči nor,
če Hamlete bi pustil na pozornico,
ki pravimo ji red, državna disciplina,
ker ve do zdaj še vedno oče več od sina.
- Hamlet: Tu je modrosti vaše korenina!
Nas pa naš čas poganja in nas burja nosi:
nasproti svetu topemu se biti — kaka slast!
Podreti vse, kar si lasti očetovsko oblast,
ki napihuje se kot da nikoli sama ni bila sin,
navihanec, razvratni, prevejani fantalin!
- Polonij: Le ne se kregati, brez sporazuma
na svetu ni prijateljstva nikjer!
- Hamlet: Na svetu nič brez spora ni — brez suma —
da brez upora so brez uma vsa prijateljstva!
Večno svežino vsipa Hamletov ti »Ne!«,
ostrino veje času, da hitreje vre!
- Polonij: Preoster je vsak čas, kadar pred časom vre!
- Hamlet: Moj »Ne!« je večnoživi »Da!«
- Polonij: Vem samo to, da »Ne!« nam ne rodi »Da!«
- Hamlet: Moj »Ne!« te za tvoj »Da!« nič ne zavida!
»Da!« je življenja sad, njegova vzmet je »Ne!«
Človeku lik bogov je vlit v upornem »Ne!«
- Polonij: Kar vsemogočne bogove zadeva, je vse mogoče. Pravijo, da
bo imel nekoč v Albionu dežnik tako moč, da bo krona zbežala
pred njim čez veliko lužo. To bo napovedala Amerika, zakaj
jaz živim pred njenim odkritjem. Vem pa, da je prav, če so
očetje siti, sinovi pa naj bolj bašejo glave z učeno modrostjo
kot trebuhe s svinjino. Mar želiš, da bi bilo narobe?
- Hamlet: Bog nam ne daj in Bog daj, da bi bilo!
- Polonij: O Bog, pravica Tvoja sveta...! (Dremlje.)
- Hamlet: Počivaj, duh nemirni! (A ta stih je za očeta!)
Ta tajni svetnik bil bi rad še Bogu tajen
pa je tajinstveno svetniški bogotaj!
V zvestobi krhki res je neomajen...
- Polonij (kot v spanju): Že vino na zvestobo mi sumljivo vdarja,
tako, da sem in nisem za vladarja...!
- Hamlet: A reven nisi le zato, ker nisi nič bogat!
- Polonij: Ubog je Bog celo, če ni bogat.
Moj duh je bôgat raznih lepotij...
- Hamlet: Duh ti je razen nič razno prazen,
z razumom si porazno je narazen!
- Polonij: Nisem tajni svetnik samo zato ker tajim, da vem za državno
tajnost. Pri duhovnem in pri zdravniku se oglasi preden pojdeš
na robijo! Svobode! Svobode! Dežnik nad svobodo!

- Hamlet: Duh vinski se iz soda oglašā!
Priatelj, že se bliža ura naša:
svobodoljubna bova za dva robijaša!
- Polonij: Dežnik nad državo! Hamlet bodi naš kralj! Ne dam klopotca
za vsega Polonija! Náte, vzemite ga nazaj, kraljevega komor-
nika!
- Hamlet: Ne, le ostani to, kar si:
ne daj se zmótiti vablјivi nadi:
da boš, kar si, boš le, če si Polonij
in več en le v svoji Polonijadi!
Krčmar, nebeška ti bo peta hvala,
če mi natočiš vsaj še pol bokala!
Mož težki ta prav lahko je težak:
par kapljic še, pa ga prevrne vznak!
- Krčmar (prinese vina.)
- Hamlet (kazoč na Polonija — krčmarju):
Kar da krčmar, apostel ta prenese?!
- Krčmar: Vrča mu mokrega, gospod, nikoli ne odnese:
on ga prenese, kolikor mu ga prinese
in se pri tem obnese, ker ga ne spodnese.
Ponaša se s ponosom, da ga dobro nosi,
prenos donosov svojih v žep krčmarjev znosi! (Odide.)
- Hamlet: Po nosu, kdor dovtipnost tako trosi!
Prej je z navlako besedično mene umoril
kot bil od lastne je besede sam umorjen.
Za to besedobesnost tu se ne bo nič spokoril
ker nedejavni svet je danes le še od besed rejen!
Nisem se uril v prelesti besede, sama me je učila duhovnega
bleska; vedel sem, da se opajam sam, ko sem napajal tuja ušesa
z ritmom neugnane poskočnosti. Vem, da se dviga beseda po
utripu srca in karatih plemenite krvi, ki je v tebi. No, in tu
smo skup: beseda in kri, v maticah premalo podčrtana, vendar
prva znaka človeka. A glej, kje ne hodita vkup: pri diplomatih,
tatinskih licemercih, zlaganih poetih in še najmanj pri tistih,
ki lažejo ljubezen kljub svoji bitnosti in iščejo mavrico v luži,
ribe na drevju in v lastnem srcu uravnano misel.
Kdor krade čast, časti je diplomat:
časti jo tam, kjer jo je ukradel tat!
Rekel bi, da je bil Kajn prvi sporazumski politik: izgovarjal se
je na dim, ko je ubijal brata...!
O brat, o dim, o Bog!
- Polonij: Ne morete reči, da sem jaz nabavil dragemu nam kralju strupa!
Dragi moj, strup za kralja je dragocena tekočina! Umori tudi
kraljico! Osveta stopa na peto zločinu! Ofelija, stopi ji s pota!
Smo mislili postati bardi slave
a smo postali samo šalobarde
in bardi šale neokusne, nezabeljene...
Verz, pojdi z mano spat...!
- Hamlet: Zablod strahotnih krivda tuja
nas hoče strmoglaviti v obup

in v dušah smešno-blazen kes obuja
 ter vesti ga prodaja v dober kup.
 Le kar naprej besni vesti nasilje,
 ko zmanjka revežu solza za jok,
 besed prelestnih silno brezobilje
 rodi se, kjer utihne mu poslednji stok.
 Krivica ni, če skrivljeni se paragraf nasiti,
 če le pravico vrže vznak in z mrtvo krivoriti.

Polonij: To moja je usoda...

Hamlet: Usoda tvoja je v dnu soda —
 to mnogih naših je usod posoda!

Polonij: Vaš stric je umoril kralja! Ne verujte črncu Albionu! Tam je
 samo sovražnik na varnem. Nevarno pa je tam prijateljem; iz
 same zaljubljenosti jih zadavijo ali požro. V tej ljubezni bi
 lahko Britance primerjali z opicami in pajki!

Hamlet: Dovtipov nosi nam kot polna brenta
 in ž njimi dnevno sodnemu trobenta!
 Dejanje je bedakov varno znanje;
 kako zavidam jaz, nedelavec, jih zanje! (Polonij smrči)
 Še ta se je predal v dejansko spanje,
 vsi slišimo, da dozoreva za dejanje!
 Tako počasi lastnih nam besed zmanjkuje
 — na posodo bo treba iti nam na tuje.
 Zamolčati še tiste bore, ki jih imamo!
 Zato na oder — da še konec zaigramo.
 Ne vemo še, če svetel bo ali teman:
 moj, vem, da kmalu bo dokončno zaigran.

Bog, ne daj nam utoniti v krvavi brozgi sedanjih grozot, ki jih
 bodo nekoč imenovali »zgodovina«. Če pa moramo izpiti otro-
 vano kupo, sprejmi nas med angele svoje! Med njimi bomo
 našli bilijone bratov — prevaranih narodov!

Fej, Smrt! Ne pači se tako prekleto kot slab igralec, ki s pre-
 tirano igro straši samo sebe, galerijo zabava do solz, pamet-
 nega človeka pa jezi. Saj nisi tako strašna! Tudi maska se mi
 vidi premalo mrtvaška. Priporočal bi Vam pod očmi malo več
 črnine in pa na puder ne pozabljati! Smrtna maska mora biti
 zelo živa, drugače se ji občinstvo reži.

Madame, zdi se mi, da sem Vas imel že čast spoznati nekoč.
 Davno, davno je že tega — mislim, da še prej, preden sem prišel
 na majave deske življenja. Prosim Vas, ponudite mi roko, toda
 ne me stiskati, imam revmatizem. Pravili so mi na dvoru, da
 imate izvrstne maže zoper sleherno bolezen smrtnikov.

Prosim, moja dama, naprej — toda, prosim, previdno! V vaši
 družbi vsak zemljan trepeče za bolne ostanke svojega zdravja.
 Pravijo, da ste imeli že lepo število kavalirjev. Celo silni Cezar
 se po zaključku svojih živih dni baje ni branil počivati v objemu
 vaših dražestnih kosti. O vi, madame, ste gotovo najbolj uspela
 in najbolj iskana kurtizana našega časa. Oprostite mi ta izraz
 — to prav gotovo ni največja psovka za življenjapolno damo
 vaše priljubljenosti. Hotel sem z njim samo opravičiti ogu-

ljenost vaših nedrij ...

Kompliment: še v nobeni ženski družbi nisem bil tako podjeten in norčav. Pozna se vam, da znate ...

V spomin na najin sestanek vas prosim samo za nekaj:
poljub — onstranstva ...!

Polonij (prebujen, na vso moč):

Ne strpim več! Držite struparja!

Red naj uravna bodoči čas!

Hamlet (zase):

Najbolj je v redu čas, kadar je čas iz reda:

glej, robijo prinaša vsaka mu beseda!

Nebo in zemljo strah — a mene smeh prešinja:

Polonij skrokani — se v Hamleta spreminja!

PUŠKIN IN SHAKESPEARE

BRATKO KREFT

Problem, kaj je romantična poezija, je zanimal Puškina do smrti, čeprav ni nikoli našel prilike, da bi svoje pojme točno opredelil in jih strnil v sistem. 1825. l. je začel pisati članek o klasični in romantični poeziji, ki pa ga ni končal in je zato ostal v rokopisu. Snoval ga je torej v letu, ko je pisal »Borisa Godunova« in ko je veliko premišljeval o Shakespearu.⁶⁰

»Naši kritiki se še niso zedinili v jasni opredelitvi razlike med klasično in romantično poezijo. Za zmešane pojme se moramo zahvaliti francoskim žurnalistom, ki prištejejo navadno k romantiki vse, kar se jim zdi zasnovano s pečatom sanjavosti in nemškega ideologizma ali pa osnovano na predsodkih in ljudskih sporočilih: opredelitev je zelo netočna. Pesnitev lahko kaže vse te znake, pa kljub temu ne spada v klasicizem.

Če bomo namesto oblik vzeli za osnovo le duh, v katerem je delo pisano, se nikoli ne bomo izvlekli iz opredelitev. Himna J. B. Rousseauja se končno po svojem duhu razlikuje od Pindarove ode, Juvenalova satira od Hora-

⁶⁰ Glej Puškinove zbrane spise v ured. Tomaševskega (v eni knjigi) str. 701 in 702, v opombah na str. 909—910 šteje osnutek v l. 1825, Bogoslovski pa ga ima pri l. 1834. (glej Puškin o literature str. 330) priključenega k članku »O ruski literaturi z odlomkom o francoski«, pravi pa v opombah (na str. 555 ibd.), da dokazuje S. M. Bondi, da je članek sestavljen iz dveh delov, ki sta bila napisana v različni dobi. Po njem je Tomaševski prvo polovico, kjer govori o romantični in klasični poeziji, postavil v l. 1825, kar bo bržkone tudi res, ker piše konec maja — začetek junija 1825. l. iz Mihajlovskega A. A. Bestuževu nekaj podobnih misli in omenja Virgila, Horaca, Tibula, Ovidija, Lukrecija, Danteja, Petrarco, Tassa in Ariosta, Alfierija, Shakespeara itd. Puškin odgovarja na Bestuževljev članek »Pogled na rusko književnost v l. 1824. in v začetku 1825. l.« (»Polarna zvezda«, 1825, I. str. 1—23). Pred nekaj leti pa so našli osnutek članka, v katerem je nameraval Puškin javno polemizirati z Bestuževim. Tam pravi: »Imamo pri nas kritike? Kje so?« — »Kje so naši Addisoni, Laharpi, Schlegli, Sismondi ...« (Glej Puškin o literature (Bogoslovski) str. 74—77, 86).